

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΑΓΙΟΤΗΤΑ	19
1. Ο αγιασμός	19
2. Η θέωση	24
3. Τα αποτελέσματα της θεώσεως	27
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΑΓΙΟΙ	35
1. Τι είναι οι άγιοι	35
2. Η τιμή των αγίων	37
3. Οι πρεσβείες των αγίων	46
4. Τα άγια λείψανα	52
5. Οι εορτές προς τιμήν των αγίων	57
6. Η θεολογία και οι άγιοι	60
7. Οι άγιοι και η θεία Λειτουργία	67
8. Ανακήρυξη των αγίων	70
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΑΓΙΟΙ	73
1. Η Παναγία	73
2. Οι άγιοι άγγελοι	88
3. Ο τίμιος Πρόδρομος	92
4. Οι Απόστολοι	96
5. Οι άγιοι μάρτυρες	101
6. Οι όσιοι	112
7. Οι ομολογητές	118

8. Οι άγιοι ιεράρχες	122
9. Οι προφήτες.	125
ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. .	129
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.	133

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Πριν από πενήντα σχεδόν χρόνια, ανέθεσαν σε έναν, νεαρό τότε, κληρικό να γράφει ένα βιβλίο που να περιγράφει ουσιαστικά τον στόχο και τη διαδρομή της χριστιανικής πορείας.

Αφού ο Θεός ζητάει από τα κτίσματά του να γίνουν αυτό που Εκείνος είναι (ἄγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι), κάθε συνειδητοποιημένη απόφαση θετικής ανταπόκρισης στην παράλληλη προτροπή του: ἀράτω τὸν σταυρὸν καὶ ἀκολουθήτω μοι, χρειάζεται τη γνώση των φάσεων της διαδρομῆς αυτής.

Ἡ ειλικρινής και απαραίτητη θεμελίωση στην αναζήτηση του γινῶναι ἐν τῇ γῇ τὴν ὁδὸν Σου, γεννάει μια αρχική ανθρώπινη τιμιότητα, για την οποία ισχύει εκείνο το: «κάθε ἐντίμος ἄνθρωπος εἶναι η πιο ευγενική λέξη του Θεοῦ». Όταν κάποιος αρχίζει να εποικοδομεί, τότε ξεκινάει και η διαδρομή της... σταυροφορίας ἐν μέσῳ διλημμάτων, προβλημάτων, επιλογών, παλινδρομήσεων, τελικά ωριμότητας.

Ο μακάριος πατέρας μας Μελέτιος Καλαμαράς, στον οποίο ανατέθηκε η συγγραφή αυτής της Αγιολογίας, είχε τότε ἤδη μια δεκαπενταετή ζωή ως κληρικός κοντά σε δύο αγνοῦς ἄνθρωπους, τον π. Ἰωὴλ Γιαννακόπουλο και τον π. Αγαθάγγελο Μιχαηλίδη. Δεν είχε πάρα να συστηματοποιήσει και να καταγράψει θεωρητικά την εμπειρία του ἀπὸ τη συναναστροφή του μαζί τους. Εἶχε –ὡπως φαίνεται ἀπὸ το συγγραφικό ἀποτέλεσμα– την ωριμότητα και τις γνώσεις να παρουσιάσει ως διδασκαλία αὐτό που ζούσε ως βίωμα.

Οι επεξηγηματικές προσθήκες και οι θεολογικές αναγνώσεις φανερώνουν ἄνθρωπο που ἔχει κυριολεκτικῶς καταπιεί

τη θεολογία της Εκκλησίας και πλέον μπορεί να τη διδάξει και να την παρουσιάσει αυτονόητα.

Εμείς σήμερα, όντας σε μια εποχή που αγιολογεί χωρίς να ζει άγια, που θαυμάζει χωρίς να μιμείται, που μιλάει για τους αγίους και έχει σύγχυση για το τι είναι άγιος, που θέλει θαυματοργούς για προσωπική εξυπηρέτηση, και προφήτες για λύση των αποριών και των περιέργων, ας αφουγκραστούμε τη διδασκαλία του μακαρίου πατέρα μας Μελετίου. Αν την εγκολπωθούμε, τότε θα ρυθμίσουμε καλύτερα (και αγιότερα) τη ζωή μας. Θα αρχίσουμε να γινόμαστε μιμητές τους. Θα συνειδητοποιήσουμε την ταντότητα με τους αγίους, που δεν είναι ημίθεοι αλλά αδελφοί μας. Θα αφουγκραστούμε τη διδασκαλία του τρόπου της ζωής τους. Θα καταλάβουμε ότι στους προφήτες το σπουδαιότερο είναι ότι έδειξαν με τον τρόπο ζωής τους το πρόσωπο του Χριστού, και με τα λόγια τους θα μας μάθουν τον δρόμο (και τις δυσκολίες του δρόμου) που οδηγούν στον Οίκο του Πατρός μας.

Ας παρακαλέσουμε λοιπόν τον Χριστό να αναπαύσει και να δοξάσει, με τη «δωρεά άλλης μιας στολής» (Άποκ. 6.11), τον μακάριο πατέρα μας Μελέτιο, και συγχρόνως ας ζητήσουμε και από τον πατέρα Μελέτιο να προσεύχεται για μας προς τον Χριστό, ώστε να συνειδητοποιήσουμε υπαρκτικά το θέλημα του Θεού, που είναι ο άγιασμός ήμῶν.

π. ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΜΑΡΤΖΟΥΧΟΣ

Η ΑΓΙΟΤΗΤΑ

1. Ο αγιασμός

Η αγιότητα είναι ένα από τα βασικά ιδιώματα τα οποία αποδίδει η Αγία Γραφή στον Θεό. Ο Θεός και είναι και λέγεται άγιος, επειδή ταυτίζεται με την αλήθεια και το αγαθό, και είναι εντελώς χωρισμένος από την αμαρτία, το κακό και τη φθορά. Ο Θεός είναι ο Θεός των αγίων, *ὁ ἐν ἀγίοις ἀναπανόμενος*, αλλά και ο Θεός των μετανοούντων, δηλαδή εκείνων οι οποίοι αποστρέφονται το κακό. Αυτή είναι η έννοια της εβραϊκής λέξης «καδώς», η οποία στην Αγία Γραφή φέρεται σαν το κύριο χαρακτηριστικό του Θεού. Πράγματι, η αγιότητα είναι το κύριο ηθικό ιδίωμα του Θεού, αφού αυτός και αγαπά *ἐν ἀγιότητι* και «τιμωρεί» *ἐν ἀγιότητι*, αλλά και απαιτεί την αγιότητα και τον αγιασμό. Γι' αυτό ονομάζεται, κατά πρώτο και κύριο λόγο, «άγιος», η δε στους αιώνες ατελεύτητη δοξολογία των αγγέλων είναι το: «Άγιος, ἅγιος, ἅγιος...»

Κατά την Αγία Γραφή, ο άνθρωπος δεν είναι αφ' εαυτού άγιος. Γίνεται άγιος κατά μετοχήν στην αγιότητα του Θεού. Στην αγιότητα του Θεού ο άνθρωπος δεν μετέχει με τα δικά του μέσα και δυνάμεις, αλλά χάρη στην αγιαστική ενέργεια του Θεού. Ο αγιασμός είναι δωρεά. Γι' αυτό η Γραφή κάνει διάκριση

μεταξύ του αγιάζοντος (Ιησού Χριστού) και των αγιαζομένων (Έβρ. 2.11). Αποτέλεσμα της ενεργείας του αγιάζοντος προς τους αγιαζομένους είναι ο αγιασμός αυτών. Άγιος λοιπόν γίνεται ο άνθρωπος με την αγιαστική ενέργεια του Θεού σ' αυτόν.

Ο αγιασμός είναι έργο της Αγίας Τριάδος, και ιδίως του αγιάζοντος Ιησού Χριστού. Γίνεται όμως διά του Αγίου Πνεύματος (Β' Θεσσ. 2.13), και γι' αυτό ταυτίζεται με την κοινωνία του Αγίου Πνεύματος. Κοινωνία του Αγίου Πνεύματος και αγιασμός είναι το ίδιο. Ο αγιασμός αποτελεί μια πραγματικότητα και μια δεοντολογία.

Ο αγιασμός σαν πραγματικότητα αφορά όλους ανεξαιρέτως τους χριστιανούς, οι οποίοι ονομάζονται «άγιοι» γιατί αγιάστηκαν, δηλαδή κατέστησαν άγιοι: α) διά του αγίου Βαπτίσματος, δηλαδή έξ ύδατος και Πνεύματος· β) διά του Χρίσματος, δηλαδή διά της δωρεάς του Αγίου Πνεύματος (σημειωτέον ότι το Χρίσμα λέγεται και Σφραγίδα, επειδή με το Χρίσμα η δωρεά του Αγίου Πνεύματος διαποτίζει βαθύτατα τον άνθρωπο)· γ) με τη θεία Ευχαριστία, η οποία τελείται με τη χάρη και ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, όπως φανερώνουν σαφέστατα τα λόγια της θείας Λειτουργίας: *μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ*· δ) με όλα τα άλλα αγιαστικά μέσα της χάριτος του Χριστού.

Και όλα αυτά είναι μεν μια κατάσταση και πραγματικότητα, δεν αρκεί όμως μόνο αυτό. Με τα άγια μυστήρια έχουμε μόνο την *ἀπαρχήν* του αγιασμού (Ρωμ. 8.23), δηλαδή την αρχική αφιέρωση και ευλογία.

Χρειάζεται και η προσωπική προσπάθεια του ανθρώπου.

Η αγιότητα, παρότι είναι δωρεά, εξακολουθεί να είναι και μια επιδίωξη κι επιθυμία, μια δυνατότητα. Γι' αυτό ο Θεός απευθυνόμενος σ' αυτούς που ήδη έλαβαν τη δωρεά του, λέει: *ἅγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι· τέλειοι γίνεσθε* κτλ. Ο ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος παραγγέλλει: *εἰ ζῶμεν Πνεύματι, Πνεύματι καὶ στοιχῶμεν* (Γαλ. 5.25). Κατευθύνεται δε ἀπὸ το Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος που καλλιεργεῖ τις ἀρετές. Ἀν αὐτό δεν γίνεται, με τις ἀμαρτίες το Πνεῦμα σβέννυται (Α' Θεσσ. 5.19), δηλαδή ὅχι μόνο δεν ἀγιάζεται ὁ ἄνθρωπος ὁλοτελής (Α' Θεσσ. 5.23), ἀλλὰ χάνεται καὶ ἡ ἀπαρχή, ἡ κατ' ἀρχάς εὐλογία.

Στην Καινὴ Διαθήκη, ἔχουμε ἐντονότατη τὴν προτροπὴ πρὸς τοὺς χριστιανούς νὰ ἀποφεύγουν τὴν ζωὴν κατὰ σάρκα, καὶ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἐν Πνεύματι ζωὴν. Τὴν ἀποκομμένη ἀπὸ το Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ζωὴ τὴν ἀποτελοῦν τὰ ἐγκεντρικὰ ἔργα τῆς σαρκικῆς φιληδονίας, δηλαδή: *μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθείαι, διχοστασίαι, αἵρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι*, (Γαλ. 5.19-21), τὰ ὁποία εἶναι πασίδηλα. Ζωὴ κατὰ το Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ κάθαρση ἀπὸ τὰ πάθη αὐτά. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στα ἔργα τῆς σαρκὸς συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ ἐχθρες, οἱ ἐριδες, ἡ ζήλια, ὁ θυμὸς, οἱ τσακωμοί, οἱ διαιρέσεις, δηλαδή ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ οἱ ἐκδηλώσεις του.

«Ἀν ὁμῶς, με το Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, θανατώνετε τις ἐγκεντρικὲς ἐκδηλώσεις τῆς σαρκικῆς φιληδονίας, θὰ ζήσετε» (Ῥωμ. 8.13). Συνεπῶς, ὁ ἀγιασμὸς μας ἀποτελεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ δωρεά τοῦ Θεοῦ, ταυτοχρόνως καὶ προσωπικὴ ὑπόθεση τοῦ ἀνθρώπου· θὰ ἐπιτευχθεῖ με τὸν ἀγῶνα του. Στὸν ἀγῶνα τοῦ

αυτόν, ουσιαστικό ρόλο θα παίζει η αποχή από τις επιθυμίες της σαρκός: *Τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμός ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας, εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας (Α΄ Θεσσ. 4.3-5).*

Το Πνεῦμα το Ἅγιο, το οποίο, κατὰ τον απόστολο Παῦλο, είναι ο αρραβώνας της μελλούσης κληρονομίας (Ἐφεσ. 1.14), η απαρχή των αιωνίων αγαθών (Ῥωμ. 8.23), η ζωοποιός δύναμη (Β΄ Κορ. 3.6), η πηγή του αγιασμού (Β΄ Θεσσ. 2.13), θα διαφυλαχθεί μέσα μας και θα μας αγιάσει καθ' ολοκληρίαν μόνο με την κάθαρση από τα έργα της σαρκός και με την απόκτηση των αρετών, δηλαδή των χαρισμάτων του Πνεύματος. Πράγματι, η Αγία Γραφή μάς διδάσκει ότι όσο περισσότερο ο άνθρωπος ζει μέσα στο Πνεῦμα του Θεού, και με Αυτό θανατώνει τις εγωκεντρικές σαρκικές πράξεις, τόσο πλουσιότερα μετέχει του Αγίου Πνεύματος, μέχρις ότου αγιαστεί ὀλοτελής (Α΄ Θεσσ. 5.23).

Δεν θα πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι ο άνθρωπος, στον αγώνα του για την κάθαρση από τα πάθη, ενισχύεται από τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Ο άγιος Μάρκος ο Ασκητής λέει: «Κάθε καλό έργο που πράττουμε με τις δυνάμεις της ανθρώπινης φύσης μας, μας χωρίζει μεν από τα άσχημα έργα, όμως δεν μας προσθέτει αγιασμό, γιατί δεν το μπορεί χωρίς τη χάρη του Θεού». Και σωστά. Ο αγιασμός είναι πάντοτε ενέργεια του Θεού. Ο αγώνας του ανθρώπου αποβλέπει: α) στη διατήρηση μεν του ήδη αποκτηθέντος αγιασμού, γι' αυτό και ο απόστολος Παῦλος λέει: *διὰ τοῦτο ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι (Α΄ Κορ.*

9.27)· β) στην ευαρέστηση δε προς τον Θεό, ώστε να μας κατανέμει με νέα προσθήκη πλουσιότερου και πλήρους αγιασμού. Δηλαδή να μας αξιώσει της τελειότητας της μετοχής-μεθέξεως της χάριτος της Αγίας Τριάδος. Γι' αυτό ο άγιος απόστολος Παύλος λέει:

Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, ἵνα δώῃ ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ θεμελιωμένοι, ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, γινῶναι τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωθῇτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ. (Ἐφεσ. 3.14-19)

«Γι' αυτό γονατίζω μπροστά στον Πατέρα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, που δίνει ζωή και ύπαρξη σε όλα τα όντα, ουράνια και επίγεια. Παρακαλώ τον Θεό να ενισχύει πλουσιοπάροχα και δυναμικά με το Πνεύμα του τον εσωτερικό σας άνθρωπο, να κατοικήσει ο Χριστός στις καρδιές σας με την πίστη, και να είστε ριζωμένοι και θεμελιωμένοι στην αγάπη. Έτσι, θα μπορέσετε μαζί με ολόκληρο τον λαό του Θεού να συλλάβετε ποιο είναι το πλάτος και το μήκος, το βάθος και το ύψος του μυστηρίου της σωτηρίας, και να γνωρίσετε την αγάπη του Χριστού, που ξεπερνάει κάθε ανθρώπινη γνώση. Έτσι, θα γεμίσει η ζωή σας με την πλούσια χάρη του Θεού».

8. Ανακήρυξη των αγίων

Ένα δύσκολο θέμα για την Εκκλησία ήταν πάντοτε το εξής: Ποιοι είναι οι αληθινοί άγιοι, οι άξιοι της αποδιδόμενης σ' αυτούς τιμής; Έχει κάθε άνθρωπος που *έκοιμήθη ἐν Κυρίῳ* παρησία να πρεβεύει υπέρ αυτών που τον επικαλούνται;

Η Εκκλησία, απ' αρχής της ιστορίας της, έλεγχε και παρακολουθούσε με μέγιστο ενδιαφέρον το θέμα: ποιοι δηλαδή είναι οι τιμώμενοι άγιοι. Έτσι δημιουργήθηκαν τα *Μαρτυρολόγια*. Η χρονική αφετηρία των *Μαρτυρολογίων* είναι πολύ αρχαία, πολύ προ του Μ. Κωνσταντίνου. Στα *Μαρτυρολόγια* καταχωρούνταν τα ονόματα των τιμωμένων αγίων, ουδέποτε όμως έγινε (πράξις) ανακηρύξεως αγίου μάρτυρος, ούτε εκδόθηκε σχετικός «τόμος». Αντιθέτως, τα αρχαιότατα *Μαρτύρια* των αγίων Πολυκάρπου και Ιγνατίου πείθουν ότι αμέσως μετά την *τελείωσίν* τους (αν μη και προ αυτής, εν όψει της) τιμήθηκαν ως άγιοι από όλους!

Το ίδιο βλέπουμε και μεταγενέστερα, στα *Μαρτύρια* των αγίων: Αγαθαγγέλου του Εσφιγμενίτου, Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων, Ηλία του Αρδούνη, Δημητρίου του Πελοποννησίου, και άλλων πολλών νεομαρτύρων. Ιδιαίτέρως, προκειμένου περί του αγίου Κοσμά του Αιτωλού, είναι γνωστό ότι την ημέρα της ταφής του, αντί νεκρώσιμης ακολουθίας, έψαλαν εορταστική ακολουθία «ποιηθεῖσα υπό τινος λογίου» της εποχής.

Οι μάρτυρες πάντοτε θεωρούνται ασυζητητί άγιοι. Παρά ταύτα, υπήρχε επιμελής παρακολούθηση, προκειμένου να μη συμβεί να τιμηθούν αιρετικοί ως άγιοι. Τέτοιες περιπτώσεις

παρουσιάζονταν κατά καιρούς. Πολλοί δηλαδή φαντάζονταν ότι βρήκαν θησαυρό, ενώ επρόκειτο περί ανθράκων, δηλαδή περί λειψάνων αιρετικών.

Και για μεν τους αγίους μάρτυρες αυτά. Για τους αγίους όμως όλων των άλλων «κατηγοριών», χρειάζεται κάποια ουσιαστική απόδειξη της αγιότητάς τους.

Η Εκκλησία, πάντοτε όταν διαπίστωνε τις προϋποθέσεις, επέτρεπε στον λαό σιωπηρώς να τιμά τους αγίους. Η ίδια κατόπιν, αθορύβως, τους κατέγραφε στα Δίπτυχα, δηλαδή στο Συναξάριο (τη βιογραφία που διαβαζόταν στη Σύναξη των μελών της Εκκλησίας, προ της θείας Ευχαριστίας), για να μνημονεύονται και κατά τη θεία Λειτουργία μαζί με τους άλλους αγίους, και να γίνεται επισήμως επίκληση των πρεσβειών τους.

Ενδεικτική είναι η περίπτωση του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Αφού καθαιρέθηκε και πέθανε στην άδικη εξορία, κυριολεκτικά μαρτυρικός, παρά τούτα τιμόταν από τον λαό αλλά όχι από τους εκκλησιαστικούς άρχοντες! Σταθερή αξίωση του λαού ήταν: «ὁ Ἰωάννης εἰς τὰ Δίπτυχα». Πράγμα που έγινε.

Η καταχώρηση στα Δίπτυχα ήταν έργο των εκκλησιαστικών υπευθύνων. Τον ίδιο άγιο δεν ήθελαν να εγγράψουν στα Δίπτυχα οι Εκκλησίες Αλεξανδρείας και Αντιοχείας, το έκαναν όμως κατ' απαίτηση του πρωτοθρόνου Ρώμης Ιννοκεντίου.

Μεταγενέστερα, βλέπουμε ότι, σε διάστημα άλλοτε μικρότερο και άλλοτε μεγαλύτερο, καταχωρήθηκαν στα Δίπτυχα οι άγιοι: Γρηγόριος Παλαμάς, Φιλόθεος Κόκκινος κ.ά.

Τελευταία, ο Οικουμενικός Πατριάρχης, με ειδικούς «τόμους», δηλαδή εγκυκλίους, μετά την καταγραφή του ονόματος

ενός αγίου στα Δίπτυχα, προβαίνει σε κοινοποίηση του γεγονότος προς τις Εκκλησίες και τον λαό, για να τιμούν τον άγιο.

Ποιο το νόημα της ανακήρυξης;

Η Δυτική Εκκλησία, με επίσημη τελετή (της οποίας έχει προηγηθεί ενδελεχής έρευνα και έλεγχος, με σαφή και συγκεκριμένα κριτήρια), προβαίνει στην ανακήρυξη των αγίων, όχι αναγνώριση. Αυτή τους ανακηρύσσει. Και μάλιστα σε δύο στάδια. Πρώτα τους ονομάζει «μακαρίους» και μετά «αγίους». Τους αγίους τους διακρίνει σε «τοπικούς» και σε «παγκόσμιους».

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, η αναγνώριση των αγίων έχει την εξής έννοια: Οι άγιοι είναι άγιοι οι ίδιοι κατά δωρεά του Θεού. Η αγιότητά τους και τα θαύματά τους δεν εξαρτώνται από την εκκλησιαστική αναγνώριση. Προ της αναγνωρίσεώς τους πολλές φορές θαυματουργούν (π.χ. ο άγιος Νεκτάριος).

Η Εκκλησία απλώς αποδέχεται την πραγματικότητα και συμμορφώνεται προς αυτή, με την καταγραφή στα Δίπτυχα.

Η καταγραφή στα Δίπτυχα είναι έργο των υπευθύνων της Εκκλησίας. Αλλοίμονο αν ο καθένας είχε το δικαίωμα να μνημονεύει όποιους θέλει ως αγίους. Αλλά αλλοίμονο, αν για λόγους σκοπιμοτήτων και ανθρωπαρέσκειας, οι υπεύθυνοι εκκλησιαστικοί πατέρες υπερβάλλουν δημαγωγώντας και φθείροντας τελικά τα κριτήρια γνησιότητας. Οι όντως άγιοι δεν χρειάζονται ούτε ανακήρυξη ούτε αναγνώριση. Οι χριστιανοί, όμως, χρειάζονται σαφή κριτήρια και πρότυπα υγιή για την ενδυνάμωση της δικής τους πορείας προς την ομοίωση με τον Χριστό, τον μόνο όντως Άγιο.